

Марина НАВАЛЬНА, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-5064-3122

SCOPUS ID: 57218956889

Web of Science Researcher ID: F-6747-2018

e-mail: mnavalna@gmail.com

Національний історико-етнографічний заповідник "Переяслав",
м. Переяслав, Київ. обл., Україна

"ЗАПОВІТ" ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В УЯВЛЕННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Вступ. У науковій розвідці проаналізовано анкети студентів, які вчаться за спеціальністю 061 Журналістика в Національному університеті біоресурсів та природокористування України. Предметом дослідження є сформовані відповіді, що надала референтна група студентів, які презентують індивідуальну освіченість молоді щодо творчості, життя та визначних місць, присвячених Тарасові Шевченку.

Методи. Дослідження проводилося на анкетному матеріалі, який було отримано шляхом проведеного анонімного опитування студентської молоді. У процесі відбору було використано метод зручної вибірки, а також було використано загальнонаукові методи дослідження. Опитування проводилося за допомогою спеціально розробленої онлайн-анкети, що забезпечило анонімність отриманих відповідей.

Об'єктом дослідження стали відповіді анкети, які були отримані в процесі проведення анонімного опитування студентської молоді. Респондентами стали студенти 4 курсу ОПП "Журналістика", ОР "Бакалавр" Національного університету біоресурсів та природокористування України. У цьому дослідженні загальна кількість респондентів склала 18 студентів.

Результати. Проаналізувавши анкети студентів, отримали такі результати: 100 відсотків опитаних знають ім'я Тараса Шевченка, понад половину з них – асоціюють образ не тільки з поняттям "письменник і художник", а називають його "пророком, символом нації, борцем за незалежність" та ін. Результати інших питань розділилися в різних пропорціях.

Висновки. *У зв'язку із повномасштабною російсько-українською війною студенти вважають, що постать відомого українця стала ще актуальнішою і значимішою.*

Ключові слова: *Тарас Шевченко, твори поета, визначні місця, студенти-журналісти, анкета, "Заповіт", переяславський період.*

Вступ

Понад двісті років життя й творчість Тараса Шевченка привертають увагу дослідників, а також тих, хто цікавиться його творчістю та біографією як читач і поціновувач віршів, картин. У всі часи вчених цікавили не лише суперечливі сторінки життя творця, а й образ, який склався у певного покоління. У час повномасштабної війни в Україні, коли про патріотизм ми дізнаємося не з художніх творів, а з щоденних новин, особливо цікаво довідатися про спосіб сприйняття національного героя молоддю.

Актуальність пропонованого дослідження залежить від необхідності проведення детального аналізу мовної картини українського суспільства на сучасному етапі та змін у студентському молодіжному уявленні, зумовлених динамічними процесами в суспільстві та повномасштабним російським вторгненням в Україну зокрема.

Мета статті – проаналізувати анкети студентів першого освітнього рівня, які вчаться за спеціальністю 061 Журналістика Національного університету біоресурсів і природокористування України, за визначеними питаннями, що стосуються життя, творчості та визначних місць Тараса Шевченка. Для досягнення поставленої мети було окреслено такі завдання: класифікувати відповіді анкети; проаналізувати розгорнуті відповіді студентів; визначити відсоток упізнаності образу видатного українського письменника та художника за означеними питаннями студентською молоддю.

Огляд літератури. У наукових доробках дослідники вивчають переяславський період Тараса Шевченка в різних інтерпретаціях. Так, С. Коркач (Коркач, 2023) подає переяславську шевченкіану в дослідженнях наукових співробітників Музею Заповіту Т. Шевченка;

Н. Кухарева (Кухарева, 2022) представляє фондові матеріали переяславського періоду поета; К. Нагайко (Нагайко, 2022) вивчає постать Тараса Шевченка щодо різних об'єднань; Н. Павлик (Павлик, 2021) розглядає поезію, написану в Переяславі.

Методи

Дослідження проводилося на анкетному матеріалі, який було отримано шляхом проведеного анонімного опитування студентської молоді. У процесі відбору було використано метод зручної вибірки, а також було використано загальнонаукові методи дослідження. Опитування здійснювалося за допомогою спеціально розробленої онлайн-анкети, що забезпечило анонімність отриманих відповідей.

Предметом дослідження є сформовані відповіді, що надала референтна група студентів, які презентують індивідуальну освіченість молоді щодо творчості, життя та визначних місць, присвячених Тарасу Шевченку.

Об'єктом дослідження стали відповіді анкети, які були отримані в процесі проведення анонімного опитування студентської молоді. Респондентами стали студенти 4 курсу ОПП "Журналістика", ОР "Бакалавр" Національного університету біоресурсів та природокористування України. У цьому дослідженні загальна кількість респондентів склала 18 студентів. Зокрема, 4 студентів чоловічої статі (22,22 %) та 14 студенток (77,77 %) віком від 20 до 21 років. Для гарантування анонімності та зручності під час заповнення та опрацювання результатів опитування проводилося за допомогою онлайн-сервісу Google-form. Розроблена вебформа складалася з двох частин: перша частина мала на меті збір соціально-демографічних відомостей про студентів (вік і стать, рівень освіти формально відомий та однаковий для всіх учасників опитування). Друга частина складалася з двох закритих питань, решта – відкриті запитання, ще одне питання потребувало особистого коментаря кожного. Опитування проводилося в лютому 2025 р., було анонімним, усі респонденти дали згоду на опрацювання отриманих результатів з науковою метою.

Результати

Всесвітньовідомий твір Тараса Шевченка "Заповіт" – "вірш Шевченка, написаний 25.XII.1845 в Переяславі. Переписаний без назви в альбомі "Три літа" останнім. Відомі ще два автографи цього твору, також без заголовка (зберігається в Ін-ті л-ри ім. Т. Г. Шевченка). У рукописному збірнику "Стихотворения Т. Г. Шевченка", виготовленому І. Лазаревським, з власноручними виправленнями Шевченка вірш має назву "Завіщання". Вперше надруковано в безцензурному виданні "Новые стихотворения Пушкина и Шевченка" (Лейпціг, 1859) під заголовком «Думка»" (Шевченківський, 1976, с. 230).

Твір "Як умру, то поховайте..." Т. Шевченко написав у будинку переяславського лікаря Андрія Йосиповича Козачковського. Нині це меморіальний музей та кімната Музею Заповіту Т. Г. Шевченка: її називають "священною", адже там відбулась таємниця народження всесвітньо відомого твору українського генія (Павлик, 2021, с. 12). Про "Заповіт" А. Й. Козачковський згадує побіжно, коли розповідає про перебування поета у нього в гостях у 1859 р.: "После обеда отправились в Козинцы, в 2 верстах от Днепра. Нетерпение скорее увидеть «Дніпро широкополий, і гори, і кручі» заставило его, не дожидаясь запряжки лошадей, отправиться пешком" (Спогади, 1982, с. 84). Дослідниця Н. М. Павлик зауважує: "Цитує рядок із «Заповіту» однозначно, але питання в тому, що так довільно змінити текст відповідальний А. Козачковський не міг" (Павлик, 2021, с. 12).

Опитування студентської молоді представлені такими результатами. На питання "Хто для Вас Тарас Шевченко?" четверо студентів відповіли – "письменник", по двоє – "український письменник", "український поет", "поет". В анкетах маємо по одній відповіді в розлогодному варіанті: "великий український поет; національний символ; Тарас Шевченко – видатний український поет, художник, мислитель і національний символ боротьби за свободу та незалежність України; символ української культури, свободи; письменник та художник; поет, художник, об'єкт моєї дипломної роботи; український поет і художник; активний борець за правду; талановитий письменник та художник; символ української культури".

На питання анкети "У яких роках народився та помер Тарас Шевченко?" Десятеро студентів відповіли "9 березня 1814 р. – 10 березня 1861 р.", двоє студентів написали "не пам'ятаю", двоє студентів зазначили "9 березня – 10 березня"; двоє студентів відповіли "1814–1863"; одна відповідь була "на жаль, років не пам'ятаю, але помер близько 210 років тому"; один студент написав "народився у 1814 році".

В анкеті було прохання назвати п'ять відомих для студентів творів Тараса Шевченка. Вірш "Заповіт" назвали десять разів; "Катерина" – сім; шість разів "Сон" та "Кавказ"; по чотири рази назвали "Думи мої, думи мої", "Садок вишневий коло хати" (ще один студент назвав вірш "Хрущі над вишнями гудуть"), "Мені тринадцятий минало..."; тричі – "І мертвим, і живим..." та "Гайдамаки"; двічі – "Наймичка"; один раз – "Тарасова ніч", "Марія", "Мені однаково...", "Минають дні, минають ночі...", "Стоїть в селі Суботіві", "Тополя", "Реве та стогне Дніпр широкий". Четверо студентів на це питання відповіли "Кобзар", сплутавши назву видання з назвою вірша.

На питання анкети "Чи маєте Ви в домашній бібліотеці "Кобзар" Тараса Шевченка?" десятеро студентів відповіли "ні", восьмеро – "так". А на питання "Чи маєте Ви вдома портрет Тараса Шевченка?" отримали такі відповіді: "ні" – шістнадцять; "так" – двоє.

На питання "Які картини Тараса Шевченка Ви знаєте?" чотирнадцять студентів назвали картину "Катерина" (один із них прокоментував: "невпевнена, що це саме його картина, але чітко в голові образ картини під назвою "Катерина"); двічі назвали "Автопортрет"; по одному разу згадали "Циганка-ворожка", "Дари в Чигирині", "Староста" (правильна назва "Старости"). На жаль, один студент не назвав жодної картини Тараса Шевченка, відповівши "не знаю".

На питання анкети "Чи відомо Вам, коли Тарас Шевченко написав "Заповіт"?" десятеро студентів відповіли "ні", шестеро назвали "1845"; тільки один студент написав "25 грудня 1845 року"; одна відповідь навіть була "1859".

На питання "Чи відомо Вам, де Тарас Шевченко написав "Заповіт"?" отримали такі відповіді: шестеро – "у Переяславі";

четверо – "невідомо"; двоє – "у засланні", по одному студенту написали: "поезія була написана в селі В'юнища поблизу Переяслава"; "коли Шевченко хворів і гостював у лікаря Андрія Козачковського, не пам'ятаю місця"; "неначе в тюрмі"; "здається, це було в період заслання"; "у Сибіру, коли був у засланні".

На питання "Чи знаєте Ви інші назви поезії "Заповіт"?" чотирнадцять студентів відповіли "ні"; троє зазначили "Як умру, то поховайте..."; тільки один студент відповів "Думка".

Студентам було поставлене питання "Скільки рядків "Заповіту" Ви можете відтворити напам'ять?". Шестеро студентів відповіли, що "можуть відтворити весь вірш"; п'ятеро – "чотири рядки"; п'ятеро – "два рядки"; по одному студенту – "тільки рядок «Як реве ревучий»" та "знаю тільки перший рядок".

На питання анкети "Що Вам відомо про переяславський період Тараса Шевченка?" тринадцятеро студентів відповіли "нічого не знаємо"; троє студентів дали розгорнуті відповіді, вважаємо, що відповіді правильні: "цей період припадає на 1845 рік, коли Шевченко перебував у Переяславі й писав свої знакові твори, зокрема "Заповіт", "Кавказ", "І мертвим, і живим..."; "він хворів, а доглядав його лікар і друг Андрій Козачковський, саме в цей час поет глибоко осмислював долю України та своє майбутнє"; "саме в цей період Шевченко переніс дуже важку хворобу та створив низку творів, здається в Переяславі"; дві відповіді подані ширше, але вважаємо, що студенти не впевнені у сказаному: "важлива частина його життя, пов'язана з його перебуванням на службі в армії"; "у цей період був тяжко хворий, також у цей період був написаний «Заповіт»".

На питання анкети "У яких шевченківських місцях Ви бували?" п'ятеро студентів відповіли "не був у жодному місці"; четверо студентів були на Тарасовій горі в Каневі; троє – в Моринцях; по одному – у Переяславі, Яготині, Києві; один студент відповів "Качанівка, Ніжин, Ічня, Прилуки"; один відповів "Тарас Шевченко гостював у Кирила Розумовського" і один студент поставив на місці відповіді прочерк.

В анкеті студенти мали ще питання "У яких шевченківських місцях Ви мрієте побувати?". Семеро студентів відповіли "не задумувався"; троє – "не знаю"; п'ятеро – "Канів"; один відповів

"хотів би відвідати Оренбург (місце заслання Шевченка) та Астрахань, де він провів частину свого життя у засланні"; один – **"батьківщину Шевченка – село Моринці (Черкащина)"**; один – "село Березова Рудка".

На питання анкети "Чи змінився Ваш погляд на образ Тараса Шевченка у зв'язку з російсько-українською війною? Якщо змінився, то як саме?" дев'ятеро студентів відповіли "ні"; один студент відповів із роз'ясненням "ні, бо погляд на його образ як пророка був присутнім у моїй голові ще зі шкільних років"; інші восьмеро відповіли: "його постать набула ще більшого символізму"; "так, його творчість стала ще більш актуальною. Шевченко писав про боротьбу українців за волю, їхню любов до рідної землі та ненависть до загарбників. Його слова набули нового сенсу, адже нинішня війна – це та сама боротьба, про яку він писав ще у XIX столітті"; "його образ перетворився з поета-символу на справжнього ідеолога українського спротиву"; "так, тепер він не лише символ культури та національної пам'яті, а й голос українського спротиву"; "одна з цікавих постатей"; "зросла більша повага до нього"; "на мою думку, творчість, а також погляди та переконання Тараса Шевченка стали актуальніші в наш час"; "раніше його часто сприймали як класика, якого потрібно читати в школі, а тепер як пророка в боротьбі".

Дискусія і висновки

Отже, проаналізувавши анкети студентів-журналістів першого освітнього рівня, отримали такі результати: 100 % опитаних студентів знають ім'я Тараса Шевченка, понад половина з них – асоціюють образ не тільки з поняттям "письменник і художник", а називають його "пророком, символом нації, борцем за незалежність" та ін.

За результатами анкет 89 % студентів знають дату народження та дату смерті поета, решта пам'ятають одну із дат.

У домівках студентів 55 % опитаних не мають "Кобзаря", а 88 % – не мають портрета Тараса Шевченка. Серед картин Тараса Шевченка найвідомішою є "Катерина", її назвали 77 % опитаних. Понад половина студентів (55 %) не знають, коли було написано "Заповіт". Третина з опитаних (33 %) знають, що

"Заповіт" написаний у Переяславі, решта плутається у відповідях. Понад 70 % студентів нічого не знають про переяславський період Тараса Шевченка, решта – згадує про хворобу, заслання, але місце написання не називають.

Частина молодих людей плутають назву видання "Кобзар" із назвою поезій, таких – 22 %; 78 % студентів називають правильно поезії Тараса Шевченка, але з них назвати п'ять творів змогли тільки 11 %.

Серед опитаних 77 % знає тільки назву поезії "Заповіт", 16,5 % з опитаних знають назву "Як умру, то поховайте..."; тільки 5,5 % знає про назву "Думка".

Майже третина опитаних (27,5 %) нічого не знають про шевченківські місця, решта (22 %) бували в Каневі, ще 16,5 % – у Моринцях, по 5,5 % – у Переяславі, Яготині та Києві.

Студенти про перспективи відвідування шевченківських місць не задумуються і не знають, куди б поїхали, – 55 %, 27,5 % мріють про Канів, про інші шевченківські місця – решта опитаних.

У зв'язку з повномасштабною російсько-українською війною погляд на Тараса Шевченка у студентів не змінився (49,5 %), хоча решта вважає, що постать відомого українця стала ще актуальнішою і значимою.

Перспективами дослідження вважаємо вивчення образу Тараса Шевченка серед молоді в інших вікових групах із різними постановками наукових ракурсів.

Список використаних джерел

Айзеншток, І. Я., Афанасьєв, В. А., Бажан М. П. та ін. (Ред.). (1976). *Шевченківський словник у 2 т. Т. 1: А–МОЛ*. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН Української РСР; Головна редакція Української Радянської Енциклопедії.

Бородін, В. С., & Павлюк, М. М. (Упоряд.). (1982). *Спогади про Тараса Шевченка*. Дніпро.

Коркач, С. (2023). *Переяславська шевченкіана в дослідженнях наукових співробітників Музею Заповіту Т. Г. Шевченка*. Бібліографічний покажчик. ТОВ "Друкарня "Рута".

Кухарєва, Н. М. (2022). Використання матеріалів фондової колекції шевченкіани НІЕЗ "Переяслав" в експозиційній та виставковій роботі Музею Заповіту Т. Г. Шевченка. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Історичні науки, 3, т. 33 (72), 209–214.

Нагайко, К. М. (2022). Тарас Шевченко та Київська Громада: просторовий вимір. *Простір в історичних дослідженнях*, 3, 52–63.

Павлик, Н. (2021). Твір Т. Г. Шевченка "Як умру, то поховайте...": переяславські заповіді. *Сіверянський літопис*, 3 (9159), 11–19.

References

Aizenshtok, I. Y., Afanasiev, V. A., Bazhan, M. P. et al. (Eds.). (1976). *Shevchenko Dictionary in 2 vols. Vol. 1: A–MOL*. Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine of the Ukrainian SSR; Main editorial office of the Ukrainian Soviet Encyclopedia.

Borodin, V. S., & Pavliuk, M. M. (Comps.). (1982). *Memories of Taras Shevchenko*. Dnipro.

Korkach, S. (2023). Pereiaslav shevchenkiana in the research of the scientific staff of the Museum of the Testament by T. H. Shevchenko. Bibliographic index. Printing House "Ruta".

Kukharieva, N. M. (2022). Using materials from the shevchenkiana collection of the National Historic-Ethnographic Reserve "Pereiaslav" in the exposition and exhibition work of the Museum of the Testament by T. H. Shevchenko. *Scholarly notes of the Tavrida National V. I. Vernadskyi University. Series: Historical Sciences*, 3, vol. 33 (72), 209–214.

Nahaiko, K. M. (2022). Taras Shevchenko and the Kyiv Community: a spatial dimension. *Space in historical research*, 3, 52–63.

Pavlyk, N. (2021). T. H. Shevchenko's work "When I Am Dead, Bury Me...": Pereiaslav wills. *Severianskyi chronicle*, 3 (9159), 11–19.

Отримано редакцією журналу / Received: 24.02.25

Прорецензовано / Revised: 15.08.25

Схвалено до друку / Accepted: 03.11.25

Maryna NAVALNA, Dsc. (Philol.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-5064-3122

SCOPUS ID: 57218956889

Web of Science Researcher ID: F-6747-2018

e-mail: mnavalna@gmail.com

Head of the Research Department "Museum of T. H. Shevchenko "Testament" of the National Historical and Ethnographic Reserve "Pereiaslav", Pereiaslav, Ukraine

"THE TESTAMENT" BY TARAS SHEVCHENKO IN STUDENTS MINDS

Background. *The article analyzes the questionnaires of freshmen and sophomores studying the specialty 061 Journalism at the National University of Life Resources and Environmental Sciences of Ukraine regarding prominent places dedicated to Taras Shevchenko and his famous works.*

The purpose of the article is to analyze the questionnaires of freshmen studying the specialty 061 Journalism of the National University of Life Resources and Environmental Sciences of Ukraine, on the specified questions related to the life, work and notable places of Taras Shevchenko. To achieve the set goal, the following tasks were outlined: to classify the questionnaire responses; to analyze the detailed responses of the students; to determine the percentage of recognition of the image of the outstanding Ukrainian writer and artist on the specified questions by the student youth.

Methods. *The subject of the study is the formed answers provided by a reference group of students who present the individual education of young people regarding the creativity, life and significant places dedicated to Taras Shevchenko.*

The object of the study was the answers to the questionnaire, which were obtained in the process of conducting an anonymous survey of student youth. The respondents were 4th-year students of the educational program "Journalism", scientific degree "Bachelor" of the National University of Life Resources and Environmental Sciences of Ukraine. In this study, 18 students were the total number of respondents. In particular, 4 male students (22,22 %) and 14 female students (77,77 %) aged 20 to 21. To guarantee anonymity and convenience when filling out and processing the survey results, the online service Google-form was used. The developed web form consisted of two parts: the first part aimed to collect socio-demographic information about students (age and gender, level of education are formally known and the same for all survey participants). The second part consisted of open-ended questions, another question required a personal comment from each person. The survey was conducted in February 2025, was anonymous, all respondents gave consent to the processing of the results for scientific purposes.

Results. *After analyzing the questionnaires of freshmen journalism students, the following results were obtained: 100 percent of the surveyed students know the name of Taras Shevchenko, more than half of them associate him not only with the concept of "writer and artist", but also call him "prophet, symbol of the nation, fighter for independence", etc.*

According to the questionnaire results, 89 percent of the students know the date of birth and date of death of the poet, the rest remember one of the dates.

55 percent of the surveyed students do not have "Kobzar" in their homes, and 88 percent do not have a portrait of Taras Shevchenko. Among Taras Shevchenko's paintings, the most famous is "Kateryna", named by 77 percent of the surveyed. More than half of the students (55 percent) do not know when "The Testament" was written. A third of the surveyed (33 percent) know that "The Testament" was written in Pereiaslav, the rest are confused in their answers. More than 70 percent of students know nothing about Taras Shevchenko's Pereiaslav period, the rest mention illness and exile, but do not name the place of writing.

Some young people confuse the name of the publication "Kobzar" with the name of the poems, 22 percent of them; 78 percent of students correctly named Taras Shevchenko's poems, but only 11 percent of them were able to name five works.

Among the respondents, 77 percent only know the name of the poem "The Testament", 16.5 percent of the respondents know the name "When I Am Dead, Bury Me..."; only 5,5 percent know the name "Thought".

Almost a third of the respondents (27,5 percent) do not know anything about Shevchenko's notable places, the rest (22 percent) have been to Kaniv, another 16,5 – to Moryntsi, 5,5 percent each – to Pereiaslav, Yagotyn and Kyiv.

Conclusions. *Students do not think about and do not know about the prospects of visiting Shevchenko's notable places – 55 percent, 27,5 percent dream of Kaniv, and the rest of the respondents about other Shevchenko's notable places.*

Due to the full-scale Russian-Ukrainian war, the students' view of Taras Shevchenko has not changed (49,5 percent), although more than half believe that the figure of the famous Ukrainian has become even more relevant and popular.

Keywords: *Taras Shevchenko, works of the poet, notable places, students journalists, questionnaire, "Testament".*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.